

راهبردهای مواجهه با تنوع قومی و انسجام اجتماعی

شورای فرهنگ عمومی کشور؛ خرداد ۱۴۰۲، ش. ۵

جامعه ایرانی در میان تمام ملت‌های جهان، دارای غنا و تنوع کم‌نظیری از اقوام و اقلیم‌های فرهنگی گوناگون است. بافتار تمدنی ایران نه بر محور قومی خاص نظیر فارس، بلکه بر محور تعامل و پیوند میان اقوام مختلف شکل گرفته که باهم زیستی، موجب شکوفایی و اعتلای تمدنی ایران بزرگ را فراهم آورده‌اند. این تکثر و پیوند تاریخی، شکل خاصی از الگوهای هویتی را به وجود آورده که در آن مؤلفه‌های دینی، ملی و قومی کنار هم قرار می‌گیرند. در نظریه تمدنی انقلاب اسلامی، همان‌طور که تزاخم و تعارضی میان هویت ملی و هویت دینی نیست، وفاداری ملی نیز تعارضی با وفاداری فروملی ندارد. انسجام اجتماعی و ملی، نه با حذف و نابودی هویت‌های چندگانه درون ملت، بلکه با کمک به بالندگی و هم‌گرایی آن‌ها با هویت ملی و دینی به دست آمده و با سازوکارهای اساساً فرهنگی امکان‌پذیر است.

اگرچه رویکرد غالب رژیم ننگین پهلوی در قبال اقوام و اقلیم‌های فرهنگی ایران، سیاست همانندسازی و نفی تنوع و تکثر قومی فرهنگی بود، اما در پرتو نظریه مترقی فرهنگی تمدنی انقلاب اسلامی، بار دیگر زمینه حیات و پویایی اقلیم‌های مختلف فرهنگی ایران بزرگ فراهم آمد. در این نگاه، تنوع و تکثر قومی ملت ایران، فرصت بزرگی است که فراروی نظام اسلامی قرار گرفته و برای استفاده از این ظرفیت عظیم، باید چارچوب خاصی از راهبردها، سیاست‌ها، اقدامات و برنامه‌های فرهنگی را تدارک دید تا بتوان شاهد افزایش انسجام اجتماعی، قدرت نرم و امنیت پایدار بود. ایران اسلامی با اتکای به این منبع عظیم و سرشار است که می‌تواند در برابر جریان جهانی‌سازی فرهنگی مقابله نموده و در عرصه بین‌المللی نیز داعیه‌دار حراست از تنوع فرهنگی با قرائت خاص خویش باشد؛ همچنین با توجه به زمینه‌های مشترک قومیت‌هایی که در دو سوی مرزهای سیاسی قرار دارند، می‌توان گسترش تعاملات و ارتباطات میان فرهنگی و اقتصادی با کشورهای همسایه را پیجویی نمود و با گسترش مراکز فرهنگی (از جمله مدارس، مراکز آموزش عالی و ...) در کشورهای همسایه، می‌توان بخشی از نخبگان علمی آن‌ها را با فرهنگ ایران اسلامی آشنا نمود و موجب افزایش اقتدار ایران در منطقه شد.

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش‌های گوناگون انجام شده در سطح کشور، گره و چالش اصلی در حوزه سیاست‌گذاری اقوام که می‌تواند زمینه واگرایی و کاهش سرمایه اجتماعی نظام را فراهم آورد، مسئله احساس تبعیض و انسداد در فرایند ارتقای اجتماعی میان برخی اقوام و اقلیت‌های مذهبی و دینی است. باید توجه داشت که میان تحقق تبعیض با احساس وجود آن، فاصله بسیاری وجود دارد، به عبارتی ضعف اصلی نه عملکرد دستگاه‌ها و بخش‌های مختلف، بلکه اختلال در سازوکارهای بیانگر و ذهنیت‌ساز است؛ همچنین باید توجه داشت یکی از انگاره‌های نادرستی که جبهه معاند انقلاب اسلامی سعی بر رواج آن دارد، القای شکاف میان حاکمیت و طوایف و اقوام مختلف بوده و بنابراین از ایجاد هر جریان رسانه‌ای با هدف اختلاف میان اقوام و ایجاد آشوب استقبال می‌کند. یکی دیگر از چالش‌های عرصه سیاست‌گذاری اقوام، عدم وجود رویکرد واحد و سیاست‌های منسجم در این زمینه است. ایده راهبردی نظام فرهنگی جمهوری اسلامی ایران،

طراحی نوعی رویکرد وحدت در کثرت و کثرت در وحدت است که از حکمت اصیل اسلامی ایرانی الهام می‌گیرد. خطوط راهبردی این رویکرد عبارتست از:

- پاسداشت تنوع فرهنگی اقوام

- بازنمایی حماسه‌ها و روایت‌های افتخارآمیز از شخصیت‌های برجسته اقوام مختلف، خصوصاً تبیین سهم مفاخر قومی در افتخارآفرینی‌های ملی و حراست از مرزهای جغرافیایی و فرهنگی ایران (نظیر ورزش قهرمانی، دفاع مقدس، جنگ‌های تاریخی ایران، مبارزه با استعمار و ...)
- تجلیل از مفاخر فرهنگی، چهره‌های ماندگار و شخصیت‌های تأثیرگذار محلی و ملی اقوام مختلف
- تکریم شخصیت‌های برجسته و موفق و علمای اخلاقی و انقلابی اهل سنت در عرصه عمومی و ملی به عنوان نمادی از برادری و وحدت عملی اسلامی
- فرصت انگاشتن تنوع زبانی گویشی در مناطق مختلف ایران و توجه به رونق زبان‌های مادری خصوصاً زبان‌های در حال زوال به شکلی که موجب احساس بیگانگی با زبان فارسی و میراث آن در سطوح مختلف واژگانی، ادبی و حکمی نشود.

- تقویت هم‌شناسی فرهنگی اقوام

- افزایش تعاملات بین‌قومی و ارتباطات میان‌فرهنگی میان اقوام مختلف ایرانی در سطوح نخبگانی، هنری و عمومی با سازوکارهایی نظیر گردشگری، رویدادهای ورزشی، فضای مجازی، رسانه‌های رسمی و ...
- تدبیر یکپارچه و منسجم برخی چالش‌ها که می‌تواند زمینه تنش میان اقوام را فراهم کند از جمله حکمرانی آب و منابع آبی

- تأکید بر وحدت و انسجام ملی

- استفاده از ظرفیت مناسبات فروملی برای تقویت هویت ملی از طریق حمایت از رویدادها، محصولات و نوآوری‌های محلی هم‌سو و هم‌راستا با ارزش‌های ملی
- گسترش مفهوم شهروندی به عنوان یک تعلق و حق اجتماعی
- شفاف‌سازی جریان‌ها و افراد وابسته به احزاب معاند و مخالفت با هرگونه ترویج آن‌ها
- التزام عملی و نظارت بر عدم مغایرت برنامه‌ها و رویدادها با متغیرهای هویت ملی که عبارتست از همبستگی و حراست از زبان، خط و ادبیات فارسی؛ معرفی خود به عنوان فرد ایرانی و وفاداری نسبت به تمامیت ارضی

- افزایش سرمایه اجتماعی کلان‌مقیاس

- معرفی و تبیین خدمات انقلاب و نظام اسلامی در عرصه‌های مختلف فرهنگی اجتماعی به اقوام ایرانی
- برنامه‌ریزی و تقسیم کار نهادها و دستگاه‌های مختلف محلی و ملی در جهت حفظ، تکریم و گسترش نمادهای ارزش‌مدار، آداب و آیین‌های اجتماعی و شخصیت‌های برجسته قومی و تبیین این تلاش برای آحاد مردم
- ابتدای سلسله‌مراتب سازمانی و فرصت‌های شغلی بر اصل شایسته‌سالاری و پرهیز از بومی‌گزینی افراطی که منجر به سرخوردگی افراد می‌شود. (معیار: اگر کسی واجد شایستگی لازم برای تصدی مسئولیتی بود، اهل قومی خاص یا از پیروان دین یا مذهبی خاص بودن، چالش یا مانع راه او نباشد).

- کلیشه‌زدایی از تصوّرات منفی پیرامون اقوام در زبان روزمره و بازنمایی رسانه‌ای آن از طریق تکریم و معرفی جایگاه تاریخی، میراث فرهنگی و نقش اقوام گوناگون در مناسبات گوناگون محلی و ملی
- تکریم اقلیت‌های دینی مصرّح در قانون اساسی و تصحیح برخی خطاهای عملکردی؛ به عنوان مثال کریسمس مسیحیان ارامنه ایرانی، ششم ژانویه می‌باشد که به علت کم‌اطلاعی برخی دستگاه‌ها، گاهی روز بیست و پنجم دسامبر که کریسمس مسیحیان خارج از کشور است، گرامی داشته می‌شود و یا لزوم شناساندن تفاوت صهیونیسم با یهودیان کلمی ایران که خود از حامیان جریان مقاومت فلسطین بوده و علیرغم تلاش رژیم اشغالگر قدس، از مهاجرت به سرزمین‌های اشغالی امتناع می‌ورزند.

علاوه بر موارد راهبردی فوق که لازم است مورد توجه همه دستگاه‌ها و کنشگران ملی و منطقه‌ای قرار گیرد، نکات ناظر به مأموریت دستگاه‌های اجرایی خاص ذکر می‌گردد:

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

- تلاش در جهت تحقّق راهبرد محوری عدالت فرهنگی از طریق افزایش متوازن سهم اقوام مختلف در فرایند تولید محصولات فرهنگی؛ اتصال شخصیت‌ها و روایت‌های تاریخی اقوام مختلف به زنجیره بازاریابی صنایع فرهنگی؛ بهره‌مندی عادلانه اقوام و نواحی گوناگون از زیرساخت‌ها و خدمات فرهنگ‌بنیان؛ و حمایت از گسترش نشریات و رسانه‌های محلی
- تصریح، تدقیق، شفاف‌سازی و التزام دقیق به قوانین، چارچوب‌ها و خطوط قرمز در اعطای مجوز رویدادهای فرهنگی هنری اقوام اعم از جشن‌ها، موسیقی‌ها، رقص‌های محلی و شفاف‌سازی علت عدم اعطای مجوز به برخی درخواست‌ها
- ساماندهی و حمایت از تدوین کتب آموزش زبان و گویش‌های بومی محلی خصوصاً در مناطق مرزی مبتنی بر فرهنگ ایرانی اسلامی

- وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

- تقویت گردشگری ملی با هدف شناخت تنوع قومی و فرهنگی ایران و انسجام تاریخی آن از طریق طراحی و حمایت از پویای‌های جمعی گردشگری و رویدادهای مشارکتی نظیر #ایران_را_حس_کن! (#feel_iran)

- صداوسیما

- بازنمایی حیات و پویایی اقوام و اقلیم‌های گوناگون فرهنگی ایران در رسانه ملی خصوصاً ساکنین مناطق مرزنشین به شکلی که خود را در متن مناسبات و حیات جامعه ایران حس کنند؛ چراکه اگر اقوام و اقشار مختلف فرهنگی جامعه ایران، خود را در قاب رسانه‌های همسو نبینند، ناگزیر این نیاز رسانه‌ای را از طریق بسترهای دیگر که الزاماً همسو با ارزش‌های اصیل انقلاب اسلامی نیستند، برآورده می‌سازند.
- سریال‌سازی با محوریت انسجام اقوام و نمایش ساخت چندقومی جامعه ایرانی و نقش هر کدام از اقلیم‌ها در حفظ یکپارچگی و اقتدار ملت
- افزایش سطح کیفی شبکه‌های استانی رادیو و تلویزیون در تولید و پخش برنامه‌ها
- اختصاص درصد متناسبی از کندانکتور شبکه‌های استانی به برنامه‌ها و شخصیت‌های مرتبط با اقوام مختلف استان

- سازمان تبلیغات اسلامی و حوزه‌های علمیه
 - سامان‌دهی مبلغان دینی برای فرهنگ‌سازی و تذکر نسبت به پرهیز از تعصبات قومی، تحقیر و تمسخر اقوام و ...
- وزارت آموزش و پرورش
 - توثیق پیوندهای هویتی دانش‌آموزان با هویت ملی و فروملی همگرا از طریق روایت‌پردازی پیرامون قهرمان‌ها، آداب و رسوم، قصه‌ها و مؤلفه‌های زیستی اقوام گوناگون در کتب درسی و برنامه‌های آموزشی و فوق‌برنامه
 - ساماندهی اردوهای دانش‌آموزی در مناطق قومی ایران
- نهاد آموزش عالی
 - افزایش سطح کیفی و کمی مطالعات اقوام از منظرهای مختلف اقلیم‌شناسی فرهنگی، مردم‌شناسی اقوام ایرانی، مطالعات پیشرفت و نقش اقوام در آن و ...

...پایان...